

משפחות יהודיות – בין השתלבות לאפליה

בסביבות שנת 1900 מגיעים החיים היהודיים בהפנהיים לשיאם. הקהילה היהודית הולכת וגדלה, נבנה בית כנסת חדש והמשפחות היהודיות משולבות (ברובן) בחברה בהפנהיים. יהודים רבים חברים באגודות ובארגונים רבים, כמו מכבי האש המתנדבים או אגודת ההתעמלות, ממלאים תפקידים של כבוד בתחומי דתם ומטפחים קשרי ידידות עם בני אמונה יהודית ולא-יהודית. למעט כמה יוצאים מן הכלל, המשפחות היהודיות בהפנהיים מבוססות, ומחזיקות בבתי מרוהטים היטב, כמו משפחת באך, ואף בוילות, כמו משפחת מאיר. כמו גם המשפחות הלא-יהודיות, לרוב יש להן כמה ילדים, שרבים מהם לומדים בבית הספר העל-יסודי הזוכסי המקומי (Großherzogliche Oberrealschule).

עם עליית ה-NSDAP לשלטון בשנת 1933 משתנים באחת גם חיי היומיום של המשפחות היהודיות בהפנהיים. האנטישמיות מופיעה בגלוי יותר ויותר, בחלקה בפעולות מכוונות, כמו החרם על חנויות יהודיות ב-1 באפריל 1933, אך גם בהתפרצויות ספונטניות, כגון נערים שזורקים אבנים על יהודים ברחוב ומקללים אותם כ"Judenschwein" (חזיר יהודי).

היהודים מאבדים בהדרגה את מקצועותיהם ונאלצים למכור את עסקיהם שנוהלו עד אז בהצלחה; כך גם בית הכלבו באך ברחוב פרידריכשטראסה 34. יהודים נחשבים ל"Nichтары" (לא-ארים) ואסור להם להחזיק רכוש. עסקיהם אמורים לעבור לידי אזרחים "אריים", ולכן מודעות בעיתון המקומי *Verordnungs- und Anzeigenblatt כגון "פתיחה מחדש לאחר העברה לבעלות בעלים אריים תימסר בהודעה", אינן נדירות. גם בית הכלבו מיינצר נאלץ להימכר בשנת 1938.

משנת 1935 לוחץ משטר ה-NS על היהודים להגר. רבים מהם נמלטים לחו"ל, בין היתר לארצות הברית, כמו משפחת גולדבלום, להולנד, כמו משפחות בארוך ומאיר, או לדרום אפריקה, כמו האחים גרדה וקורט באך. לאחר ליל הבדולח נאלצים הגברים היהודים לפנות את שרידיה של בית הכנסת השרוף בהפנהיים, שבו במשך כל השנים הללו קיימו את דתם. בשנת 1942 מתחילים הנאצים לגרש את יהודי הפנהיים ולנצלם ככוח עבודה. "Abgemeldet nach unbekannt" (נמחק מהמרשם ליעד לא ידוע) נרשם בספר הרישום. לא הזמן ולא יעד הגירוש ידועים. מסופר כי ב-18 במרץ 1942 בשעת הצהריים נראו, בין היתר, סלמה הירש ובתה טרנה הולכות מ"העמטסגאסה" (Amtgasse) אל כיכר השוק. שם עמד אוטובוס. האם נשאה שק גדול, ייתכן עם מצעים, ובתה שני מזוודות. במרץ 1943, יחד עם אלברט מרקס, מגורש היהודי האחרון מהפנהיים. כבן זוג לאישה אוונגליסטית הוא הצליח לעכב במידת מה את גורלו.

דוגמה אופיינית לדרכם של יהודי הפנהיים היא משפחת פרידמן. בתחילה היא משולבת היטב בחברה. נתן פרידמן, אבי המשפחה, הוא מורה לדת בבית הספר העל-יסודי הדוכסי, הידוע כיום כגימנסיה "Starkenbourg". הוא משמש גם כמוביל תפילה (חזן) בבית הכנסת בהפנהיים. שלושת בניו לומדים בבית הספר העל-יסודי וחברים במועדון הכדורגל FC Starkenburgia. הם אף משחקים בקבוצה הראשונה. לאחר 1933 נתן הוא היחיד במשפחה שנותר בהפנהיים. הבן ואלטר אינו רשאי עוד לעסוק במקצועו כזמר אופרה ושחקן, והוא עובר תחילה לשווייץ. גם הבן הוגו ומשפחתו עוזבים את גרמניה בשנת 1938. הבן לודוויג, שעבד כפקיד בכיר במפעל נעליים בפרנקפורט, עובר למונטווידאו. בשנת 1938 נאלץ נתן למכור את ביתו ברחוב לורשר (3 Lorsche Str.) ועובר לבית אבות יהודי בפרנקפורט. בשנת 1940 הוא מת ממחלה. בניגוד לרוב היהודים, נתן לא נספה במחנה ריכוז, אלא מת מוות טבעי.

(טקסט מאת אניקה היינצה, אמה קוצרה ופאביו ויזנבאך, כולם בוגרי אביטור 2023.)

Übersetzung ins Hebräische von Lina Tworek, Schülerin, 17 Jahre